

ARAP AYAKLANMALARINI'NIN BITMEYEN KRİZLERİ: SURIYE ÖRNEĞİ

HAMZA HAŞIL

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Mart 2011'de başlayan protestolar kısa bir süre sonra silahlı direnişe dönüşerek yaklaşık on yıldır devam etmekte olan Suriye iç savaşı başlamıştır. Ülke içindeki kutuplaşmalar dış müdahalelerin artmasıyla daha da derinleşmiş ve Suriye krizi aradan geçen yaklaşık 10 yıllık süre içerisinde aşılamamıştır.

”

Arap dünyasının büyük bir kısmında görülen siyasi yozlaşma, işsizlik ve kötü yaşam koşulları gibi sorunlar 2010'un son aylarından itibaren geniş kitlelerin katılımıyla oluşan

ayaklanmalara dönüşmüş ve Arap Ayaklanmaları olarak ifade edilen süreci başlatmıştır. Bu sürece dış aktörlerin dâhil olmaya başlaması ile kriz daha da derinleşmiş ve birçok ülkede iktidarlar değişirken birçokları da iç savaşın eşiğine gelmiştir. Tunus'ta başlayıp Arap dünyasına yayılan protesto dalgası, Suriye'ye de sıçramış ve uzun yıllar sürecek olan bir iç savaşın fitilini ateşlemiştir. Suriye'de demokratik yöntemlerle başlayan protesto gösterileri, rejimin protestoculara karşı gerçek mermilerle ateş açmaya başlamasıyla boyut değiştirmiştir.

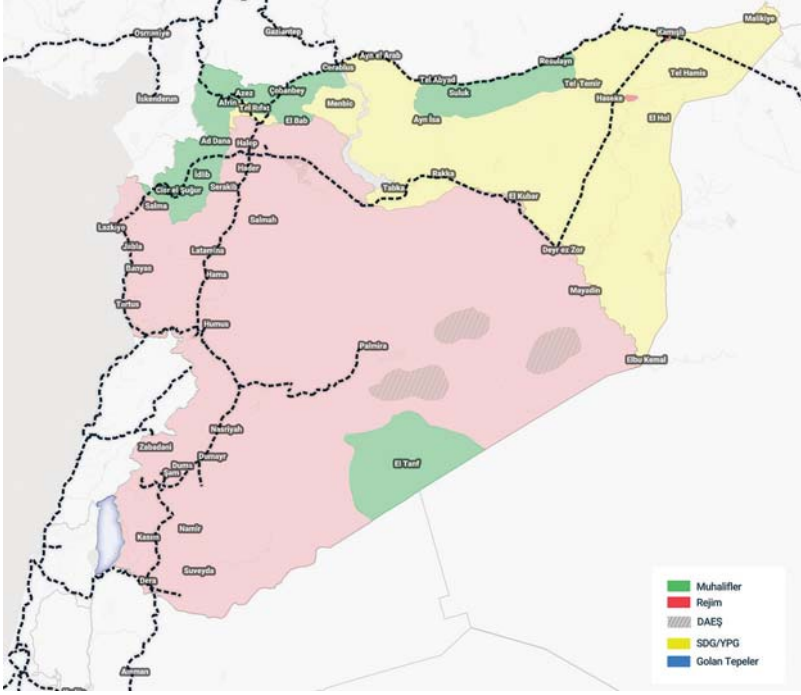
Rejimin protestoları şiddet yöntemiyle bastırma politikası izlemesi halkın öfkesini daha fazla artırmış ve protestolar yerini silahlı mücadeleye bırakmaya başlamıştır. Diğer bir ifadeyle Mart 2011'de başlayan protestolar kısa bir süre sonra silahlı direnişe dönüşerek yaklaşık on yıldır devam etmekte olan Suriye iç savaşı başlamıştır.

Ülke içindeki kutuplaşmalar dış müdahalelerin artmasıyla daha da derinleşmiş ve Suriye krizi aradan geçen yaklaşık 10 yıllık süre içerisinde aşılamamıştır. Krizin savaşıla çözülemeyeceğine yönelik genel bir kanı oluşsa da her türlü siyasi çözüm inisiyatifi, sahadaki gerilimin devam etmesi ve iç savaşa müdahil olan aktörlerin çıkar çatışması yaşaması sebebiyle büyük oranda etkisiz kalmıştır. Bununla birlikte, Cenevre ve Astana Süreçleri başta olmak üzere, krize siyasi çözüm bulma çabaları devam etmektedir.

FIİLÎ SINIRLARDAN KAYNAKLI YENİ GERİLİM HATLARI

10 yılın ardından sahada oluşan en belirgin durum, Suriye'nin farklı aktörlerin kontrolü altında fiilî olarak üç ana bölgeye ayrılmış olmasıdır. Suriye rejimi, muhalifler ve terör örgütü YPG/PKK'nın ana omurgasını oluşturduğu Suriye

Demokratik Güçleri'nin (SDG) kontrol ettiği bölgeler Suriye'de fiili bir gerçeklik yaratmıştır. Suriye rejimi, ülkenin yaklaşık üçte ikisini kontrol etmektedir. Suriye rejimi kontrolündeki Hama çölünde IŞİD varlığı hücre yapılanması ile varlığını devam ettirmektedir. Bunun yanı sıra yine Şam kontrolündeki Süveyde ve Dera vilayetlerinde bazı muhalif hareketler görülmektedir. Rejim bu gibi sıkıntılarla baş etmek durumunda olsa da ülkenin önemli bir kısmında askerî kontrolü sağlamış durumdadır. İsrail'in Suriye içindeki İran destekli

milislere gerçekleştirdiği hava saldırıları da rejimin kontrol ettiği bölgede tam bir egemenlik kurmasının önündeki en büyük handikaplardan birini oluşturmaktadır.

Saha hâkimiyetini genişletmek isteyen Şam yönetimi İdlib, Hama'nın kuzey kırsalı ve Halep'in batısında kontrol sağlayan silahlı muhaliflerin bulunduğu bölgeyi hedef olarak belirlemiştir. Bu bölgelere yönelik olarak 2019'un ortalarından itibaren başlayan rejim saldırıları, 2020'nin ilk çeyreğinde daha da şiddet kazanmıştır. Tür-

kiye ve Rusya arasında imzalanan 5 Mart Moskova Mutabakatı ile rejim ilerleyişi durdurulsa da muhaliflerin İdlib'de kontrol ettiği alan büyük ölçüde küçülmüştür. Halep-Şam otoyolu tamamen rejimin eline geçerken Halep-Lazkiye otoyolu ise Türk-Rus ortak devriyelerine rağmen muhalifler ve rejim arasındaki yeni gerilim hattı olarak ön plana çıkmıştır. Özellikle Halep-Lazkiye otoyolunun güneyinde yer alan Cebel Zaviye ve el-Gab bölgeleri Moskova Mutabakatı'na rağmen sıcak çatışmaların sürekli olarak devam ettiği bölgeler olmuştur.

Şam yönetimi ile Fırat'ın doğusunu önemli ölçüde kontrolü altında bulunduran YPG/SDG arasındaki ilişki daha çok iş birliği üzerinden ilerlese de iki taraf arasında birçok kez sıcak çatışma yaşanmıştır. Kamışlı merkezli güç mücadelesi, akaryakıt ve buğday gibi stratejik ürünlerin tedariki noktasında yaşanan krizler ve ulaşım yolları üzerinde kontrol kurma çabaları sıcak çatışmaların çıkmasındaki temel faktörler arasında gösterilebilir. Bununla birlikte, YPG/SDG'nin özerklik elde etmeye odaklanan ajandası Şam yönetiminin uzun vadeli hedefleriyle uzlaşmıyor olsa da konjonktür gereği taraflar bu krizi diplomasi yoluyla aşmaya çalışmaktadır.

Suriye'de 2020 böyle geçti

Türkiye'nin, İdlib'de Esed rejimine karşı gerçekleştirdiği Bahar Kalkını Harekati, Suriye sahasında bu yılın en önemli gelişmesi oldu

07 Şubat

Serakib ilçe merkezi, Esed rejimi güçlerinin eline geçti

29 Ocak

Rejim güçleri, İdlib'in en büyük ilçesi Maarratünnuman'ın tümüne hakim oldu

Rejimin saldırıları nedeniyle 1 Ocak-6 Mart arasında 700 binden fazla sivil Türkiye sınırına göç etmek zorunda kaldı

27 Şubat

İdlib'de rejim güçlerinin saldırısı sonucu 33 Mehmetçik şehit oldu

1 Mart

Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, İdlib'deki saldırıya müteakip rejime karşı başlatılan operasyonun adını "Bahar Kalkını Harekati" olduğunu açıkladı

6 Mart

Türkiye ile Rusya'nın, İdlib'de uygulanmak üzere anlaşmaya vardığı ateşkes süreci başladı

22 Mart-29 Mart

Esed rejimi Suriye'de 22 Mart'ta ilk Covid-19 vakasını, 29 Mart'ta da Covid-19 kaynaklı ilk ölümün yaşandığını duyurdu

28 Nisan

Afrin'de YPG/PKK'nın bomba yüklü tankerle düzenlediği terör saldırısında 11'i çocuk 40 kişi öldü, 47 kişi yaralandı

20 Mayıs

Suriyeli oligark Rami Mahluaf, kendisinin ve ailesinin mal varlıklarına el konulduğunu, rejimin kararıyla 5 yıl boyunca ihalelerden men edildiğini açıkladı

27 Mayıs

ABD ve Rusya, YPG/PKK işgalindeki Haseke ilinde ilk kez ortak devriye icra etti

17 Haziran

ABD Başkanı Trump'ın Aralık 2019'da imzaladığı "Sezar Suriye Sivil Koruma Yasası" yürürlüğe girdi

18 Haziran

Suriye'nin kuzeyinde muhaliflerin kontrolündeki bölgelerde yaşayan halk, Türk lirasını kullanmaya başladı

11 Temmuz

Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'nda (SMDK) görev süresi dolan Enes el-Abde'nin ardından başkanlığa Dr. Nasir el-Hariri seçildi

19 Temmuz

Esed rejimi, halkın yarısından fazlasının ülkesini terk ettiği veya yerinden edildiği Suriye'de parlamento seçimleri düzenledi

24-29 Ağustos

Suriye Anayasa Komitesi'nin 3. tur toplantıları İsviçre'nin Cenevre kentinde gerçekleşti

3 Ekim

ABD Dışişleri Bakanlığı, YPG/PKK'ya bağlı sızdıran güvenlik güçlerine 400 milyon dolar değerinde yeni bir destek programı başlattı

16 Kasım

Esed rejiminin Dışişleri Bakanı Velid Muallim öldü. Yerine yardımcısı Feysal Mikdad getirildi

30 Kasım-4 Aralık

Suriye Anayasa Komitesi'nin 4. tur toplantıları İsviçre'nin Cenevre kentinde gerçekleşti

Rejimin muhalifler ve YPG/SDG ile yaşadığı gerilime ek olarak muhalifler ile YPG/SDG arasında da çatışmalar yaşanmaktadır. Bu noktada YPG, Fırat'ın batısındaki Münbiç ve Tel Rıfat üzerinden muhaliflerin hâkimiyetindeki bölgelere sızma girişimleri, taciz ateşleri ve bombalı araç saldırıları gerçekleştirirken Fırat'ın doğusunda da Tel Temir ve Ayn İsa üzerinden muhaliflerin kontrolündeki güvenli bölgelere saldırılar düzenlemektedir. Dolayısıyla Suriye'deki bütün taraflar arasında çatışmaların yaşandığı bir durumdan söz edilebilir. Diğer bir ifadeyle tüm bu çatışmalar fiili sınırlardan kaynaklı gerilim hatlarının oluştuğunu ve krizin masada çözülmesine yönelik uluslararası adımlar atılırken sahada gerginliğin devam ettiğini göstermektedir.

Birleşmiş Milletler (BM) destekli Suriye Eylem Grubu Haziran 2012'de Cenevre Bildirisi'ni yayımlamıştır. Bu tarihten itibaren Şam yönetimi ile muhalifler BM öncülüğünde Cenevre'de bir araya gelerek krize siyasi bir çözüm bulmaya çalışmıştır.

ULUSLARARASI PLATFORMLARDA SİYASİ ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Arap Ayaklanmaları ile Suriye'de başlayan barışçıl protestoların silahlı çatışmaya dönüşmesi sonrasında krizin daha fazla derinleşmesinin önüne geçebilmek amacıyla Birleşmiş Milletler (BM) destekli Suriye Eylem Grubu Haziran 2012'de Cenevre Bildirisi'ni ya-

yımlamıştır. Bu tarihten itibaren Şam yönetimi ile muhalifler BM öncülüğünde Cenevre’de bir araya gelerek krize siyasi bir çözüm bulmaya çalışmıştır. Fakat taraflar arasındaki derin anlaşmazlıklar ve sahada devam eden sıcak çatışmalar Cenevre Süreci’nin barışa aracılık etmesinin önüne geçmektedir. 18 Aralık 2015’te BM Güvenlik Konseyinin (BMGK) oy birliği ile kabul ettiği 2254 sayılı karar ile Suriye’de acil bir ateşkesin sağlanması ve ülkede siyasi çözüme ulaşılması çağrısı yapılmıştır. Fakat Suriye iç savaşına dâhil olan Rusya ve ABD gibi dış aktörlerin Suriye’de farklı ajandalara sahip olması sebebiyle bu karar pratikte bir fayda sağlamamıştır.

Cenevre’deki barış görüşmelerinin sahada doğrudan karşılık bulunması sonrasında Türkiye, Rusya ve İran öncülüğünde Cenevre Süreci’ne destek amaçlı 23 Ocak 2017’de Astana Görüşmeleri başlamıştır. Bu görüşmelerde rejim ve muhalifler garantör ülkeler eşliğinde aynı masada buluşarak krize çözüm üretmeye çalışmıştır. Sahada etkinliği olan üç ülkenin garantörlüğünde gerçekleşen bu süreçle birlikte uluslararası platformlarda alınan kararların kısmi olarak sahadaki duruma etki yapmaya başladığı bir sürece girilmiştir. Astana Görüşmeleri kapsamında Mayıs 2017’de yapılan görüşmelerde Suriye’de çatışmasızlık bölgeleri oluşturularak ilk somut adım atılmıştır. İdlib’e yönelik rejim saldırılarının tam olarak önlenememesi sebebiyle Astana Görüşmeleri de zaman içinde etkisini yitirmeye başlamıştır. Bununla birlikte, sahadaki güçlü dış aktörler olan Türkiye, Rusya ve İran’ın sürece garantörlük yapıyor olması

Astana Görüşmeleri’nin Suriye krizinin siyasi çözümünde önemli bir platform olarak varlığını devam ettireceğinin göstergesidir. Suriye’deki krize siyasi çözüm arayışı içinde olan uluslararası platformların bu noktadaki en önemli katkılarından biri Suriye Anayasa Komitesinin oluşturulmasıdır.

Ocak 2018’de Şam yönetimi ve muhalifler arasında Soçi’de yapılan Ulusal Diyalog Kongresi’nde Suriye Anayasa Komitesinin kurulması kararlaştırıldıktan sonra Eylül 2019’da Astana Süreci kapsamında Ankara’da düzenlenen zirvede komiteyi oluşturacak isimler üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. Astana Süreci bu gelişmede başrolü oynasa da Cenevre Süreci’ne öncülük yapan BM komitenin destekçisi olmuştur.

BMGK’nın 2254 nolu kararı ile uyumlu bu gelişme, BM Suriye Özel Temsilcisi Geir O. Pedersen’in inisiyatifi ile daha da ileriye taşınmak istenmiştir. Fakat rejim tarafından sürecin yavaşlatılması ve Covid-19 pandemisinin gündemi değiştirmesi üzerine Suriye Anayasa Komitesi Suriye’nin geleceğini şekillendirecek yeni anayasa ile ilgili kayda değer ilerleme sağlayamamıştır. Bununla birlikte, Aralık 2020’de Suriye Anayasa Komitesinin yaptığı dördüncü tur görüşmede ilk kez bir ilerleme sağlanmış ve beşinci tur görüşmelerin tarihi ve konusu netleştirilebilmiştir. Buna göre, beşinci tur görüşmelerin 25-29 Ocak 2021 tarihlerinde “anayasanın temel ilkeleri” gündemiyle toplanması kararlaştırılmıştır. Pedersen konuyla ilgili yaptığı açıklamada, Suriye Anayasa Komitesinin kısa vadedeki hedefinin birkaç tur sonraki istişareler sonucunda anayasanın tas-

lağını hazırlama sürecine girmek olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla Cenevre Barış Görüşmeleri, Astana Süreci ve Suriye Anayasa Komitesinin çalışmaları dikkate alındığında karar almakta zorlanıldığı ve alınan kararların uygulanmasında etkisiz kaldığı görülecektir. Buna rağmen, Suriye’deki iç savaşın tamamen durmasının ve siyasi çözümün sağlanabilmesinin yolu bu platformların daha fazla etkileştirilmesinden geçmektedir. Öyle ki savaşın çözüm olmayacağı Suriye’de yaklaşık on yılı geride bırakan çatışmalarda açık bir şekilde görülmüştür.

“
İç dinamiklerdeki gerginlik ve taraflar arasındaki sıcak çatışma farklı gündemlere sahip dış aktörlerin sürece dahil olması ile daha derin bir krize dönüşmüştür.

“
Sonuç olarak Arap Ayaklanmaları’nın onuncu yılı geride kalırken Suriye’de bütünü kapsayan siyasi bir uzlaşıdan ve barıştan söz etmek pek mümkün değildir. Zira barışın sağlanabilmesi için oluşturulan uluslararası platformlar büyük ölçüde sahadaki sıcak çatışmaların gölgesinde kalmıştır. İç dinamiklerdeki gerginlik ve taraflar arasındaki sıcak çatışma farklı gündemlere sahip dış aktörlerin sürece dahil olması ile daha derin bir krize dönüşmüştür. Bu durum, Suriye krizinin kısa vadede çözülemeyeceğini göstermektedir. Buna rağmen, Suriye iç savaşına siyasi çözüm arayışı içinde olan uluslararası platformların güçlendirilmesi, Suriye krizinin daha erken çözüme kavuşmasında etkili olacaktır. ■